

Länsstyrelserna

RUS – Regional Utveckling och samverkan i miljömålssystemet

Regional Årlig Uppföljning av miljömålen 2024 - Sammanfattning av miljömålet Säker strålmiljö

Sammanfattning

Trenden för antalet nya fall av hudcancer är ökande i samtliga län. Länen nämner vikten av att tillgången till skuggiga platser i offentliga miljöer, såsom skolgårdar, förskolor och äldreboenden beaktas i samband med planeringsstadiet för översikts- och detaljplaner. Flera län uppmärksammar elektromagnetiska fält i den fysiska planeringen, att försiktighet bör vidtas vad gäller bebyggelser i närheten av kraftledningar.

Referensmätningar av bakgrundsstrålning genomförs var sjunde månad av Sveriges kommuner med syftet att få jämförelsevärden att använda om en kärnteknisk olycka inträffar. Flera län berättar om olika övningar inom kärnenergiberedskapen för att öka kunskapen och beredskapen i länen.

Flera kommuner tar upp radonfrågan i sin miljötillsyn över skolor, vårdboenden och bostadsfastigheter samt lyfter frågan i samband med bygglovshantering.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Flertalet kommuner i länet anger att de vid prövning och inrättande av nya förskolor granskar om det råder goda sol- och skuggförhållanden i förskolans utemiljö.

Länsstyrelserna uppmärksammar kommunerna i deras översikts- och detaljplaner, med koppling till säkerhet och hälsa, om strålning från kraftledningar och att försiktighetsprincipen tillämpas i ärenden som berör nya kraftledningar.

Länen lyfter mätningen av bakgrundsstrålning som genomförs av landets kommuner var sjunde månad för att följa utvecklingen av bakgrundsstrålning.

I flertalet kommuner genomförs informationsinsatser kring radon till allmänheten och även provtagning i flerfamiljshus och offentliga lokaler.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Dalarnas län bevakar i sin löpande granskning av kommunernas fysiska planer att nybyggnationer inte sker för nära kraftledningar i enlighet med Strålsäkerhetsmyndighetens (SSM:s) försiktighetsprincip. Även i remisser avseende nya ledningskoncessioner bevakar Länsstyrelsen Dalarna allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält.

- Sedan flera år driver Länsstyrelsen i Gotlands län i samarbete med Svenska Livräddningssällskapet sommartid informationskampanjen Sola säkert. Information om att skydda sig mot för hög UV-strålning förmedlas via skyltar och broschyrer som lämnas vid populära badstränder, simskolor, turistbyrå i Visby och Länsstyrelsens sociala medier. Kampanjen finansieras av Länsstyrelsen i Gotlands län. Effekten upplevs som god då många badande refererar till informationen och uppvisar ett solsäkert beteende.
- Länsstyrelsen i Hallands län har under 2024 genomfört en utdelning av nya varningsmottagare till allmänheten inom den inre- och yttre beredskapszonen som sträcker sig 5 respektive 25 kilometer ut från Ringhals kärnkraftverk. MSB upphandlade varningsmottagarna och länsstyrelsen upphandlade och administrerade utdelningen till cirka 70 00 hushåll och tog fram en informationsbroschyr om vad man ska tänka på vid larm om en kärnkraftsolycka och kortfattade fakta om joniserande strålning och hur det kan påverka människor. Länsstyrelsen har även administrerat utdelning av jodtabletter till samtliga hushåll och till nyinflyttade invånare. Allmänheten får genom tidig varning i kombination med eventuellt intag av förhandsutdelade jodtabletter ett gott skydd vid ett eventuellt utsläpp av radioaktivt jod.
- Under året har Länsstyrelsen Västerbotten arrangerat en larmövning inom kärnenergiberedskapen för länets strålningsmätningsorganisation, vilket gjordes i samband med referensmätningen i september. Övningen genomförs för att öva och testa rutiner för strålningsmätning. Genomförd larmövning samt stöd till kommunerna när det gäller framtagning av planer ökar förmågan till att snabbt få i gång länets strålningsmätningsorganisation.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län ger tillsynsvägledning enligt miljöbalken till miljökontoren. Vägledningen gäller bland annat tillsyn av solarier, utemiljöer vid skolor och förskolor samt radon i bostäder och verksamheter. Länsstyrelsen arrangerar en årlig hälsoskyddsträff för miljökontoren, då aktuella frågor diskuteras.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Växjö kommun ger rådgivning om radon i bostäder och egen brunn. För skolor, vårdlokaler och fastighetsägare som äger ett eller flera flerbostadshus med ca 25 lägenheter totalt utförs regelbunden radontillsyn. Tillsyn omfattar ca 40–50 fastighetsägare per år. Även vid tillsyn på förskolor tas hänsyn till strålningsfrågor, till exempel att skuggiga utemiljöer ska finnas.
- Barnhälsovården i Dalarna arbetar systematiskt med att informera och delar ut en broschyr till föräldrar till barn 0–5 år om sunda solvanor i samband med besök på barnavårdscentralen.
- En kommun i Dalarna annonserar även på stadens anslagstavlor och på sociala medier att det är dags att mäta radon. Samt synliggör hur det ser ut i kommunen med en radonkarta där alla mätresultat som kommunen har tillgång till synliggörs.

- Region Halland har genomfört följande åtgärder för att minska skadlig strålning som berör både patienter och personal i alla regionens verksamheter som använder joniserande strålning:
 - gjort översyn och presenterat förbättringsförslag för Folktandvårdens lokaler där man bedriver intraoral tandröntgen.
 - utvecklat samarbetet med Regionfastigheter för bättre samordning vid ny- och ombyggnation av lokaler för verksamhet med joniserande strålning.
 - reviderat ledningssystemets interna uppföljningsstrukturer och påbörjat en mer systematisk intern revision av strålsäkerhetsarbetet.
 - förtydligat rutiner för kompetenssäkring av nyanställda och hyrpersonal som ska jobba med joniserande strålning.
 - identifierat behov och tagit fram åtgärder för bättre strålskydd för specifika grupper som riskerar att utsättas för höga stråldoser i specifika organ (exempelvis ögonlins och fingrar).
- Solarieverksamhetens tillsyn varierar mellan kommunerna i Jämtland. Östersunds kommun bedriver tillsyn vart tredje år och ställer krav på synlig skyltning och skriftlig information till kunder om riskerna med UV-strålning.
- Genom Miljösamverkan Värmland kan kommunernas handläggare bland annat ta del av varandras beslutsmallar och arbetsmetoder för radon i bostäder, vilket är särskilt viktigt i ett län med många små kommuner.

Åtgärder inom näringslivet

- Avvecklingen av två reaktorer vid Ringhals kärnkraftverk har påbörjats. Avställningsdrift inleddes 2020 för reaktor 2 och under 2021 för reaktor 1 och under våren 2024 gick båda reaktorer in i fasen nedmontering och rivning, vilket innebär att storskalig rivning påbörjats. Under en övergångsperiod när system ska tömmas och radioaktiva delar nedmonteras och dekontamineras kan utsläppen av radioaktiva ämnen öka något. Men på sikt kommer utsläpp av radioaktiva ämnen att minska. Reaktor 3 och 4 kommer fortsätta drivas.
- Branschorganisationen Fastighetsägarna jobbar kontinuerligt med att hålla sina medlemmar uppdaterade om vad som krävs för att arbeta med sin egenkontroll, där bland annat kontroll av radon ingår. Organisationens har till exempel ett digitalt verktyg för att underlätta egenkontrollen samt har haft webinarier om radon för medlemmarna.

Övriga åtgärder

- Renkött i samband med slakt undersöks enligt anvisningar från Sametinget. Sametinget tillhandahåller service när det gäller extern mätning av levande renar och vid slakteri och bekostar de analyser av köttprov som krävs för att garantera att gränsvärdet inte överskrids. Sametinget ansvarar även för rekommendationer om åtgärder (främst utfodring före slakt) och bekostar nödvändiga åtgärder för att minska risken att renar som skickas till slakt överskrider gränsvärdet.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Trenden för antalet nya fall hudcancer är ökande i samtliga län även om nya hudcancerfall varierar mellan åren. I Blekinge har de senaste åren antalet fall av malignt melanom varit högre i Blekinge än riksgenomsnittet. Gotland har sommartid många soltimmar och ett stort antal turister och sommarboende och anser att den viktigaste åtgärden för att motverka hälsorisker orsakade av ultraviolett strålning är att informera om sambandet mellan solvanor och hudcancer. Gotland lyfter att de pågående klimatförändringarna kan innebära längre och soligare sommarperioder vilket kan medföra ökad UV-exponering och ökat behov av skuggiga miljöer.

Utöver ökad kunskapen är fortsatt arbete med att beakta hälsoriskerna gällande UV-strålning i samhällsplaneringen, speciellt i utemiljöer där barn vistas. I länens miljömålsuppföljning går att märka ett ökat fokus på UV-skydd både utifrån länsstyrelsernas rådgivande roll samt i kommunernas planarbete.

Västra Götaland berättar om några kommuner som genomfört tillsynsbesök i kommunernas samtliga förskolor samt äldreboenden. Fyra förskolor uppvisade brister gällande solskydd i utomhusmiljön. Övriga 22 förskolor fick tips om att plantera träd och skapa mer grönska där det var möjligt. Under 2024 har tillsyn även gjorts på alla äldreboenden. Krav har ställts på solskydd i de allmänna utrymmena där de boende vistas, i enlighet med Folkhälsomyndighetens nya allmänna råd gällande inomhus-temperatur. Av de tio äldreboendena hade fyra brister.

Kronoberg tycker det är viktigt att kunskapen hos de uppväxande generationerna om riskerna med att utsätta sig för solstrålning behöver öka. Det behövs ett starkare samarbete mellan ansvariga myndigheter, skolor och organisationer med kunskap om hudcancer, såsom [Melanomföreningen](#) och [Cancerfonden](#).

Flera län uppmärksammar elektromagnetiska fält i den fysiska planeringen, att försiktighet bör vidtas vad gäller bebyggelser i närheten av kraftledningar. Vid samråd och granskning av översikts- och detaljplaner kontrollerar Länsstyrelsen i Södermanlands län att ledningsnät beaktas utifrån elektromagnetisk strålningsrisk. I Region Gotland översiktsplan finns krav som ska tillämpas vid nylokalisering av bostäder, skolor och förskolor. Kommunerna i Uppsala län uppmärksammar frågan om elektromagnetiska fält i den fysiska planeringen. Jämtland uttrycker vikten av att kommunerna i sitt planarbete fortsätter att beakta rekommenderade säkerhetsavstånd till elektromagnetiska fält.

När det gäller bakgrundsstrålning är nivåerna låga i länen. Delar av Gävleborg drabbades extra mycket av Tjernobylyckan och idag kan det fortfarande förekomma höga halter cesium i svamp och visst vilt. Länsstyrelsen sammanställer med jämna mellanrum de kommunmätningar av cesiumhalter i livsmedel som görs i länet. Detta arbete kommer att fortsätta för att behålla kunskapen om hur snabbt halterna av cesium avtar.

Drift av kärnkraftverk innebär att små mängder radioaktiva ämnen släpps ut till miljön. Ringhals arbetar aktivt med att begränsa sina utsläpp av radioaktiva ämnen till luft och vatten. Den senaste tioårsperioden har till exempel en reducering av utsläppen till vatten skett med en faktor 10, dvs en dividering med 10. Totalt sett innebär såväl begränsning av driftutsläpp som pågående avveckling att utsläppen av radioaktiva ämnen på sikt kommer att minska i Halland. De län som har kärnkraftsverk berättar om den inre beredskapszonen och den yttre planeringszonen för att förbättra att möjliggöra effektiva skyddsåtgärder i samband med en kärnkraftsolycka. Länsstyrelsen i Hallands län har under 2024 genomfört en utdelning av nya varningsmottagare till allmänheten inom den inre- och yttre beredskapszonen som sträcker sig 5 respektive 25 kilometer ut från Ringhals kärnkraftverk.

Flera län rapporterar berättar om hur de utbildat kommuner i hantering av mätinstrument, arrangerat larmövningar med länens strålningsmätningsorganisationer samt bland annat tagit fram mätplaner för att höja kunskapen och beredskapen i länen.

Flera län lyfter även arbetet med radon som många kommuner genomför trots att det egentligen hör hemma under miljömålet God bebyggd miljö. Flera kommuner genomför åtgärder i kommunernas egna lokaler, informationsinsatser till allmänheten om radon och vikten av att mäta radon i inomhusluft. Som exempel har Uppvidinge kommun i Kronobergs län har under 2024 arbetat med tillsyn av radonmätningar i förskolor, följt upp radonmätning och åtgärder i lokaler med förhöjda radonvärden i ett äldreboende, tillsyn av radon i kommunalt dricksvatten.

Flera kommuner i Stockholms län arbetar med tillsyn av fastighetsägare till flerfamiljshus för att säkerställa att fastighetsägarna har koll på radonhalten i bostadsbyggnader samt att minska halterna där de överskrider referensvärdena. Det finns regionala och lokala skillnader när det gäller höga halter av radon och även uran i dricksvattnet, samt av radon i inomhusluft. I Jämtlands län finns områden med uranrik berggrund, vilket kan ge höga radonhalter i byggnader och därmed kräva att byggnadssätt anpassas för att säkerställa en säker inomhusmiljö.

Flera län lyfter avsaknaden av radonbidraget och Kronoberg anser att ett återinfört radonbidrag skulle kunna ge effekt i form av fler radonmätningar och åtgärder vid för höga radonvärden och därmed minska risken att människor utsätts för ohälsosam strålning.